

Socialstyrelsens plan för arbetet med tillgänglighet och vårdkapacitet

Denna publikation skyddas av upphovsrättslagen. Vid citat ska källan uppges. För att återge bilder, fotografier och illustrationer krävs upphovspersonens tillstånd.

Publikationen finns som pdf på Socialstyrelsens webbplats. På begäran kan vi ta fram publikationen i ett alternativt format för personer med funktionsnedsättning. Skicka frågor om alternativa

Artikelnummer: 2024-11-9312

Publicerad: www.socialstyrelsen.se, november 2024

Förord

Socialstyrelsen fick i maj 2024 i uppdrag att bidra till att stärka hälso- och sjukvårdens tillgänglighet och kapacitet. I uppdraget ingår också att följa upp hälso- och sjukvårdens tillgänglighet och kapacitet, bland annat avseende väntetider, antalet disponibla vårdplatser och beläggningsgrad.

Uppdraget bygger vidare på flera tidigare uppdrag som myndigheten har haft och arbeten som myndigheten utvecklat. Socialstyrelsen presenterar här en första delredovisning av uppdraget i form av en plan för det fortsatta arbetet.

Planen har tagits fram gemensamt av utredaren Anna Dahlin (projektsamordnare) och projektledarna för olika delar av uppdraget: utredaren Katarina Fredriksson (fr.o.m. oktober 2024), utredaren Caroline Kevin, utredaren Anna Lindh, utredaren Sofie Melin (t.o.m. september 2024) och utredaren Sofia Norberg. Flera ytterligare medarbetare på myndigheten har bidragit i arbetet med planen och i genomförandet av uppdraget. Ansvariga enhetschefer är Lena Hellberg och Henrik Lysell.

Björn Eriksson
Generaldirektör

Innehållsförteckning

Socialstyrelsens plan för arbetet med tillgänglighet och vårdkapacitet	1
Förord	3
Innehållsförteckning	4
Sammanfattning	5
Inledning	6
Uppdragets omfattning och innehåll	6
Målgrupperna	7
Socialstyrelsens tidigare och pågående arbete	8
Riktvärde för vårdplatser	9
<i>Plats för vård</i> – Förslag till en nationell plan för att minska bristen på vårdplatser	10
Socialstyrelsens påbörjade arbete med <i>Plats för vård</i>	11
Stöd för regionernas produktions- och kapacitetsplanering	12
Strategiska dialoger med regionerna	13
Temaseminarier våren 2024	14
Socialstyrelsens plan för arbetet med tillgänglighet och vårdkapacitet	15
Utgångspunkter och gemensamma lärdomar	16
En balanserad vårdplatssituation – en central del av uppdragets mål	17
Socialstyrelsens insatser	18
Fortsatt analysera behoven av stöd	20
Dialoger med huvudmännen	20
Stöd för effektiva arbetssätt	21
Effektiv produktions- och kapacitetsstyrning	23
Data och uppföljning av tillgänglighet och vårdkapacitet	25
Riktade statsbidrag	28
Skapa en effektiv och gemensam extern kommunikation	28
Revidering av plan och insatser	29
Förväntade effekter	29
Referenser	30

Sammanfattning

Svensk hälso- och sjukvård håller hög kvalitet och visar goda medicinska resultat. Samtidigt finns flera utmaningar att hantera, bland annat väntlistor, bristande tillgänglighet och ett otillräckligt antal vårdplatser.

Socialstyrelsen beskriver här sin plan för hur myndigheten på kortare respektive längre sikt kan bidra till att stärka tillgängligheten och kapaciteten i hälso- och sjukvården. Planen lägger grunden för det fortsatta arbetet med detta uppdrag, som i sin tur bygger vidare på flera tidigare arbeten. Bland annat har Socialstyrelsen tidigare tagit fram riktvärden för vårdplatser och *Plats för vård – Förslag till en nationell plan för att minska bristen på vårdplatser*. Socialstyrelsen har också fört särskilda dialoger med regionerna om deras strategiska tillgänglighetsarbete.

Med uppdraget kommer Socialstyrelsen att arbeta för att stödja ett hälso- och sjukvårdssystem som på ett hållbart sätt kan balansera behov och vårdkapacitet så att Sveriges invånare får en god, jämlik och tillgänglig vård. Socialstyrelsens målsättning är att stödja hälso- och sjukvården i regioner och kommuner genom aktivt och nära samarbete och dialog utifrån ett helhetsperspektiv. Behoven av stöd kommer att vara utgångspunkten. Myndigheten kommer att involvera och engagera målgrupperna och bidra till samverkan mellan huvudmän. Den nationella utvecklingen av tillgängligheten och vårdkapaciteten kommer också att följas upp. Kopplat till planen kommer det också att finnas statsbidrag som stimulerar den önskade utvecklingen.

Socialstyrelsen har organiserat uppdraget i fyra delområden, så kallade strömmar. Inom varje ström finns insatser beskrivna på såväl kort som lång sikt.



Dialoger med huvudmännen



Stöd för effektiva arbetssätt



Effektiv produktions- och kapacitetsstyrning



Data och uppföljning

Planen och insatserna kommer att följas upp och vid behov justeras under uppdragstiden. Detta utifrån hur tillgängligheten och kapaciteten utvecklas och med utgångspunkt i en god, jämlik och tillgänglig vård. En viktig del i uppföljningen blir att kontinuerligt inhämta synpunkter från huvudmännen och att utvärdera de stödjande insatserna, på motsvarande sätt som redan påbörjats för flera områden. Socialstyrelsen bedömer att myndighetens stödjande arbete enligt planen kommer att göra skillnad för regionernas utvecklingsarbete inom tillgänglighet.

Inledning

Svensk hälso- och sjukvård håller hög kvalitet och visar goda medicinska resultat. Samtidigt finns flera utmaningar att hantera, bland annat vårdköer, bristande tillgänglighet och ett otillräckligt antal vårdplatser. Socialstyrelsen har, mot bakgrund av detta, fått i uppdrag (S2024/01058) att bidra till att stärka tillgängligheten och kapaciteten i vården. I uppdraget ingår också att följa upp hälso- och sjukvårdens tillgänglighet och kapacitet, bland annat avseende väntetider, antalet disponibla vårdplatser och beläggningsgrad.

Uppdraget bygger vidare på flera tidigare uppdrag som myndigheten har haft och som har upphört i och med detta nuvarande uppdrag [1, 2].

I denna rapport redovisar Socialstyrelsen en plan för myndighetens fortsatta arbete med uppdraget. Myndigheten kommer även att lämna delredovisningar i oktober 2025 respektive 2026. Uppdraget kommer att slutredovisas i oktober 2027.

Uppdragets omfattning och innehåll

I uppdraget listas följande områden som Socialstyrelsen ska arbeta med under uppdragstiden.

- Stödja regionerna i deras produktions- och kapacitetsstyrning bland annat för att uppnå de nationella riktvärden avseende antalet disponibla vårdplatser samt beläggningsgrad som Socialstyrelsen tagit fram [2].
- Stödja och stärka samverkan mellan regioner i syfte att öka tillgängligheten och förutsättningarna att uppnå de nationella riktvärden avseende antalet vårdplatser samt beläggningsgrad på nationell nivå som Socialstyrelsen tagit fram [2].
- I dialog med regionerna definiera nationella och gemensamma målnivåer för beläggningsgrad och vårdkapacitet. Målen bör vara differentierade för olika typer av verksamheter, tex. för akut och planerad verksamhet, för olika geografiska förutsättningar och för enheters olika storlek.
- Löpande följa den nationella utvecklingen av vårdkapacitet, bland annat i fråga om tillgänglighet, väntetider, antalet disponibla vårdplatser och beläggningsgrad. I detta ingår att ta fram metoder och gemensamma definitioner för mätning av bl.a. beläggningsgrad och tillgänglig kapacitet.
- Löpande följa behovet av personalresurser i regionerna för olika typer av vårdplatser, för att främja en hållbar personalförsörjning på kort och lång sikt, såväl inom som mellan regioner.
- En nära och tät dialog mellan Socialstyrelsen och huvudmännen är en viktig del i genomförandet. Socialstyrelsens påbörjade arbete och forum för stödjande dialog gentemot huvudmännen ska därför fortsätta inom ramen för detta uppdrag.

Socialstyrelsen ska när uppdraget utförs föra dialog med berörda huvudmän, Inspektionen för vård och omsorg (IVO), Myndigheten för vård- och omsorgsanalys, E-Hälsomyndigheten (EHM), Nationella vårdkompetensrådet, Sveriges Kommuner och Regioner (SKR), regionerna, berörda professionsföreningar och patientorganisationer, samt med partnerskapet för kunskapsstyrning inom hälso- och sjukvård.

Målgrupperna

Regionerna är primär målgrupp för Socialstyrelsens stödjande arbete inom uppdraget. Även kommunerna är huvudmän för hälso- och sjukvården. Därför kommer Socialstyrelsen inom ramen för uppdraget att se över, utveckla och bredda samverkan, stöd och dialog till att, där det finns behov, även inkludera kommunerna.

Socialstyrelsens tidigare och pågående arbete

Myndigheten har under 2022–2024 arbetat med flera uppdrag som alla direkt eller indirekt syftar till att stärka hälso- och sjukvårdens kapacitet eller nå en ökad balans mellan behov av vård och vårdens förmåga att tillgodose denna.

Det handlar exempelvis om:

- Att stödja och stärka regionernas produktions- och kapacitetsplanering samt lämna förslag på målvärden för antalet vårdplatser (S2022/01373).
- Att strategiskt, långsiktigt och kontinuerligt följa upp och föra dialog om hälso- och sjukvårdens tillgänglighet (S2022/01664).
- Förslag till en nationell plan för hälso- och sjukvårdens kompetensförsörjning (S2023/00256).
- Förslag till en nationell plan för att minska bristen på vårdplatser inom hälso- och sjukvården (S2023/00679).
- Att främja, stödja och följa upp omställningen i hälso- och sjukvården till en god och nära vård (S2023/01930).
- Att ta fram förslag till en nationell plan för nationell vårdförmedling (S2023/02117, tillsammans med E-hälsomyndigheten, EHM).
- Att genomföra insatser som stödjer och stärker patienters möjligheter att få vård hos andra vårdgivare med kortare väntetider (S2023/02119, tillsammans med EHM).
- Att fördela, betala ut och följa upp medel för att öka antalet disponibla vårdplatser (S2024/00483).

I frågor om tillgänglighet och kapacitet är kompetensförsörjningen i hälso- och sjukvården en viktig del. Pågående arbeten rörande kompetens- och personalförsörjning har därför tydliga kopplingar till arbetet med uppdraget och samordning kommer att ske.

Nationella vårdkompetensrådet på Socialstyrelsen är ett rådgivande organ som ska bidra till en god planering av vårdens kompetensförsörjning. Rådets uppdrag är att göra bedömningar av kompetensbehoven och att stödja och åstadkomma samverkan om kompetensförsörjningsfrågor på nationell och regional nivå.

Socialstyrelsen arbetar inom ramen för Nationella planeringsstödet med att stödja en mer ändamålsenlig användning av befintliga personalresurser i hälso- och sjukvården. Det handlar bl.a. om att ta fram olika underlag för att bättre förstå tillgång och efterfrågan på hälso- och sjukvårdspersonal samt användningen av personalresurser [3]. Vidare arbetar Socialstyrelsen inom

ramen för ett EU-Jointactionsamarbete tillsammans med 19 europeiska länder med att bl.a. förbättra statistiska underlag som understödjer planeringen av personalförsörjningen. Därutöver har Socialstyrelsen ett regeringsuppdrag om att ta fram metoder för bättre användning av personalens kapacitet.

Socialstyrelsen bedriver också en omfattande uppföljning av hälso- och sjukvården ur olika perspektiv utifrån sitt instruktionsstyrda arbete med register och statistik. Flera av statistikområdena har direkt koppling till hälso- och sjukvårdens tillgänglighet och kapacitet. Detta gäller exempelvis väntetider, besök på landets akutmottagningar och uppföljningen av antalet yrkesverksamma inom de olika legitimationsyrkena.

Utöver Socialstyrelsens generella uppdrag har flera regeringsuppdrag under de senaste åren fördjupat uppföljningen med fokus på väntetider och vårdköer samt vårdplatsdata, inom ramen för de uppdrag som listas ovan. Socialstyrelsen har också under flera års tid följt upp de årliga överenskommelserna mellan regeringen och SKR om tillgänglighet i hälso- och sjukvården.

Socialstyrelsen har inom ramen för dessa uppdrag utvecklat följande delar med direkt bäring på det nya uppdraget:



En sammanfattande beskrivning av dessa delar finns i avsnitten nedan.

Riktvärde för vårdplatser

Socialstyrelsen har utvecklat en beräkningsmodell för ett nationellt riktvärde för antalet vårdplatser som publicerades 2023 [4]. Riktvärdet visar det behov av vårdplatser som föreligger på kort och medellång sikt. Riktvärdet är nedbrutet per region och avser vårdplatser i slutet somatisk vård där vårdplatser inom intensivvård anges separerat. Riktvärdet uppdaterades under 2024 till att beräkna behovet av vårdplatser baserat på 2023 års data. Socialstyrelsen kunde konstatera att behovet av vårdplatser ligger kvar på

nästan samma nivå men att det skett en förbättring i ett fåtal regioner, och en ökad brist i andra regioner.

Sedan riktvärdets publicering har Socialstyrelsen kompletterat kunskapsunderlaget för att minska bristen på vårdplatser genom att ta fram en nationell plan, *Plats för vård*. Planen identifierar insatser som antingen ökar antalet vårdplatser eller minskar behovet av vårdplatser.

Vidare har Socialstyrelsen bistått regionerna med att skapa en modell för att bryta ned det nationella riktvärdet för antalet disponibla vårdplatser på regional och lokal nivå, samt utöver detta en modell för att interaktivt arbeta med potentialskattningen¹ för antalet disponibla vårdplatser. Socialstyrelsen stöttar regionernas arbete med att använda modellerna genom att erbjuda digitala eller fysiska besök till varje region där presentation, test och användaranpassning av verktygen sker.

Plats för vård – Förslag till en nationell plan för att minska bristen på vårdplatser

Plats för vård är Socialstyrelsens förslag till nationell plan för att minska bristen på vårdplatser och syftar till att påskynda och stödja pågående arbete för att förbättra vårdplatsituationen i regionerna. I rapporten [5] uppskattades bristen till totalt cirka 2 230 disponibla vårdplatser för 2023. Sjukhusens disponibla vårdplatser är en viktig del i det svenska hälso- och sjukvårdssystemet. Ett vårdplatsantal som möter behovet av slutenvård är en förutsättning för att stärka vårdkedjan för patienter. Vårdplatsbristen leder bland annat till bristande tillgänglighet, patientsäkerhetsrisker och arbetsmiljöproblem.

Förslaget till nationell plan för att minska bristen på vårdplatser togs fram i bred förankring med berörda aktörer från olika delar av hälso- och sjukvårdssystemet. Insatserna i planen identifierades och vidareutvecklades tillsammans med verksamheter och andra relevanta aktörer.

I planen för att minska bristen på vårdplatser redovisas målsättningar, mått och insatser utifrån fem fokusområden. Planens fokusområden utgår från de stora generella utvecklingslinjer som redan är etablerade i svensk hälso- och sjukvård, och fokuserar på insatser som minskar bristen på disponibla vårdplatser på sjukhus.

¹ Potentialskattningarna syftar till att visa en möjlig potential att minska vårdplatsbristen via insatser som påverkar vissa utvalda mått. Dessa utgår från en uppsättning antaganden. Se vidare *Plats för vård*, s. 118.

De fem fokusområdena i den nationella planen för att minska bristen på vårdplatser är:

- **Utveckla systematisk produktions- och kapacitetsstyrning** för en mer behovsbaserad planering av sjukhusens vårdplatser
- **Säkerställ hållbar kompetensförsörjning** så att flera vårdplatser kan öppnas på sjukhusen
- **Använd kompetensen ändamålsenligt** för att möjliggöra fler vårdplatser på sjukhus med tillgänglig personal
- **Ställ om till en god och nära vård** för att minska behovet av slutna vård på sjukhus
- **Agera för säker vård** för att minimera undvikbar slutna vård.

Inom varje fokusområde ingår:

- **Målbild och mått²**: en övergripande målsättning som konkretiseras med hjälp av en beskrivning av hur måluppfyllelse kan ta sig uttryck ("När målet nås ses detta genom att") samt målsatta mått, ej målsatta mått och utvecklingsmått.
- **Insatsförslag riktade till olika aktörer** – regioner, regioner i samverkan, och staten. Utöver dessa finns angivna insatser som Socialstyrelsen avser att genomföra.

Socialstyrelsens påbörjade arbete med *Plats för vård*

Socialstyrelsen har påbörjat stödande arbete utifrån den nationella planen. Nedan redovisas det som hittills har genomförts.

- Återkoppling av resultaten i *Plats för vård* till nätverket för hälso- och sjukvårdsdirektörer och till Socialchefs nätverket. Båda nätverken samordnas av SKR.
- Samtliga regioner har erbjudits att få återkoppling av resultaten i *Plats för vård* och en möjlighet att föra dialog med Socialstyrelsen om vilka behov av stöd regionen har i det fortsatta arbetet för att minska bristen på vårdplatser.
 - Tillfällena syftar till att förtydliga att Socialstyrelsens erbjuder verksamhetsnära stöd, sprida de nyligen framtagna stöden för produktions- och kapacitetstyrning, sprida *Plats för vård* samt att ge verksamheter som ska utföra insatser möjlighet att ställa frågor och föra dialog om fortsatt önskat stöd.

² Mått används som ett övergripande begrepp som innefattar såväl indikatorer, utvecklingsindikatorer som bakgrundsmått/nyckeltal.

- Vid tillfällen samlar Socialstyrelsen även in exempel på effektiva arbetssätt, i syfte att sprida dessa och möjliggöra lärande mellan regioner och verksamheter.
- Socialstyrelsen har tillsammans med en region inlett arbete med framtagande av ett verksamhetsnära stöd, syftet är att Socialstyrelsen ska stödja regionerna i att systematiskt arbeta med bland annat att nå en balanserad vårdplatssituation. Stödet innefattar både dialog och stöd för regionens fortsatta arbete med *Plats för vård* och innefattar att utveckla alternativt komma igång med systematisk produktions- och kapacitetstyrning.
- Regionerna erbjuds ett konkret stöd i att använda Socialstyrelsens nationella riktvärden avseende antalet disponibla vårdplatser, genom ett verktyg för att bryta ner det till sjukhusnivå och ända ner till avdelningsnivå.

Framtagna verksamhetsnära stödmaterial

Socialstyrelsen har tagit fram särskilt anpassade presentationer av *Plats för vård* för verksamheter inom somatik, psykiatri och rättspsykiatri.

Socialstyrelsen har även tagit fram verksamhetsnära kvantitativa stöd för målsatta mått, ej målsatta mått, utvecklingsmått och potentialskattningar från *Plats för vård*. Stöden presenteras på de digitala och fysiska möten som samtliga regioner har möjlighet att boka in sig på.

Socialstyrelsen inhämtar kontinuerligt återkoppling på stödmaterialen i syfte att vidareutveckla stöden, och eventuellt nya stöd, för att i ännu större utsträckning tillgodose regionernas och verksamheternas behov.

Stöd för regionernas produktions- och kapacitetsplanering

Socialstyrelsen har tagit fram flera stöd för regionernas produktions- och kapacitetsstyrning. De finns publicerade på Socialstyrelsens webb och är både av generell karaktär och specifikt anpassade för strategisk, taktisk och operativ nivå.

De generella stöden består av ramverk för processer, begreppsstöd, självskattningsstöd samt tips kring användning av IT-stöd för arbete med produktions- och kapacitetsstyrning. De specifika stöden omfattar områden som Socialstyrelsen uppfattat som särskilt utmanande för regionerna. Det handlar exempelvis om organisering av arbetet med produktions- och kapacitetsstyrning samt vad arbetet med prognostisering, balansering och uppföljning innebär. I nuläget är de publicerade stöden specifikt riktade till den strategiska och taktiska nivån. En behovsanalys för stöd riktade till den operativa nivån har påbörjats.

Socialstyrelsen arbetar även med att stödja implementering av produktions- och kapacitetsstyrning i regionerna. En central del av implementeringen är Socialstyrelsens serie av nätverksträffar där personer med olika typer av ansvar för produktions- och kapacitetsstyrning möts och erfarenhetsdelar kring olika ämnen. Socialstyrelsens publicerade stöd tillsammans med praktiska exempel från regionerna är grunden för lärandet på nätverksträffarna. Socialstyrelsen är också aktiv i att träffa nyckelpersoner i regionerna för riktade och behovsanpassade dialoger om specifika utmaningar i arbetet med produktions och kapacitetsstyrning.

Strategiska dialoger med regionerna

Socialstyrelsen har under 2023 och 2024 genomfört strategiska dialoger med respektive region. Syftet har varit att stödja regionernas utvecklings- och förändringsarbete inom området och på så sätt bidra till en ökad tillgänglighet och kapacitet. Dialogerna har till innehållet handlat om regionens strategiska tillgänglighetsarbete med fokus på framtida utveckling. Experter inom olika delar av tillgänglighetsområdet har bidragit i förberedelser och lett dialogerna. Uppdraget att genomföra strategiska dialoger har inneburit en delvis ny roll för myndigheten, att stödja genom dialog. Arbetet har utgått från respektive regions utmaningar och förutsättningar för att stödet ska bli så behovsanpassat som möjligt.

Diskussionerna har baserats på en samlad uppföljning av tillgänglighetssituationen i respektive region samt nationellt. Dessutom har de redovisningar och handlingsplaner som regionerna har rapporterat till Socialstyrelsen inom ramen för överenskommelsen mellan staten och SKR om ökad tillgänglighet i hälso- och sjukvården använts som underlag.

Utifrån regionernas önskemål och strategiska tillgänglighetsarbete har de vanligaste diskussionsområdena för 2024 års dialoger varit arbetssätt och processer, kompetensförsörjning, digitalisering, samverkan, produktions- och kapacitetsplanering, BUP och ”kloka kliniska val”. Flera regioner lyfter att de önskar vägledning från nationellt håll när det gäller horisontella prioriteringar och prioritering mellan de olika vårdområdena och vilka köer som behöver kortas först.

Efter dialogerna har varje region fått medskick med en sammanfattning av de viktigaste erfarenheterna. Goda exempel och lärdomar från olika regioner har publicerats på Socialstyrelsens hemsida.

Dialogerna genomfördes för första gången 2023 och myndigheten har successivt utvecklat processen och innehållet. För att tillmötesgå återkopplingen från genomförda dialoger har 2024 års strategiska dialoger i högre grad utvecklats utifrån respektive regions behov och med mer skräddarsydda underlag.

Myndigheten har även anordnat Temaseminarier om tillgänglighetsutmaningar under 2024. Teman har valts utifrån de utmaningar som lyfts mest frekvent i 2023 års dialoger. Syftet har varit att skapa ett forum för erfarenhetsutbyte mellan regioner och ge möjlighet till att knyta kontakter för att hitta lösningar på gemensamma utmaningar. Myndigheten har genom seminarierna kunnat fungera som facilitator och lägga grunden för en nationell plattform för utvecklingsarbetet. Detta är något som regionerna har efterfrågat.

Temaseminarier våren 2024

- Kompetensförsörjningens påverkan på tillgänglighet.
- Vård som inte bör göras och ”kloka kliniska val”.
- Metodstöd för produktions- och kapacitetsstyrning.
- Vårdplatser med presentation av *Plats för vård* samt exempel på arbetssätt från regioner.
- Styrning, ledning och förändringsarbete för att öka tillgängligheten i hälso- och sjukvården.

Socialstyrelsens plan för arbetet med tillgänglighet och vårdkapacitet

Socialstyrelsens arbete har som målsättning att stödja huvudmännen i strävan att uppnå ett hälso- och sjukvårdssystem som på ett hållbart sätt kan balansera behov och kapacitet.

Detta så att Sveriges invånare får en god, jämlik och tillgänglig vård.

I denna plan beskrivs hur Socialstyrelsens arbete med tillgänglighetsfrågorna har påbörjats och avses fortsätta bedrivas. Planen omfattar stöd till regionernas strategiska utvecklingsarbete inom de områden som Socialstyrelsen ser kommer göra störst nytta för en kort- och långsiktig utveckling. I planen ingår stöd för effektiva arbetssätt, stöd till effektiv produktions- och kapacitetsstyrning och stöd till samverkan mellan regioner. Arbetet omfattar också uppföljning av tillgänglighet och kapacitet.

Som tidigare nämnts finns utmaningar och brister inom svensk hälso- och sjukvård i dag, exempelvis inom tillgänglighet och jämlik vård. Socialstyrelsen har arbetat med tillgänglighetsfrågorna på olika sätt, men i och med denna plan tar myndigheten nästa steg i att utveckla sin nya, stödjande roll gentemot huvudmännen. Myndigheten kommer att verka nära målgrupperna och ha ett systemperspektiv i arbetet.

Utformningen av planen görs utifrån hälso- och sjukvårdslagens (2017:30), HSL, mål med svensk hälso- och sjukvård om en god hälsa och vård på lika villkor för hela befolkningen. Vården ska ges med respekt för alla människors lika värde och för den enskilda människans värdighet. Den som har det största behovet av hälso- och sjukvård ska ges företräde till vården (3 kap. 1 § HSL)

Enligt 5 kap. 1 § HSL ska hälso- och sjukvårdsverksamhet bedrivas så att kraven på en god vård uppfylls. Ett av fem kriterier för en god vård är att hälso- och sjukvården ska vara *lätt tillgänglig* (5 kap. 1 § HSL). Av 6 kap. 1 § patientsäkerhetslagen (2010:59), PSL framgår att hälso- och sjukvårdspersonalen ska utföra sitt arbete i överensstämmelse med vetenskap och beprövad erfarenhet.

Socialstyrelsens sex dimensioner för god vård innefattar att hälso- och sjukvården ska verka för att vården är tillgänglig och ges i rimlig tid. Ingen ska behöva vänta oskälig tid på den vård som denne har behov av [6].

Inledningsvis beskrivs centrala utgångspunkter och lärdomar av hittills genomfört arbete inom tillgänglighet. Därefter följer Socialstyrelsens planerade insatser.

Utgångspunkter och gemensamma lärdomar

Socialstyrelsen har i en tidigare rapport [7] redovisat analyser av orsakerna till skillnaderna i tillgänglighet mellan regionerna. I rapporten beskrivs att varje region kan ses som ett avgränsat hälso- och sjukvårdssystem som skiljer sig åt sinsemellan i en rad aspekter, exempelvis vårdens infrastruktur och vårdens resurser. Även arbetssätten skiljer sig åt, såsom till exempel hantering av remissflöden och väntelistor, medicinsk behandlingspraxis, information till allmänhet och patient, samarbete mellan primärvård, sjukhus och kommunal sjukvård, produktionsplanering, kvalitetsarbete och uppföljningssystem. Därutöver skiljer sig vårdbehov och vårdkonsumtion i olika regioner. En övergripande slutsats från Socialstyrelsen är att de främsta förklaringarna till skillnader i väntetider är hur vården är organiserad och vilka prioriteringar som regionerna gör.

Därtill delar hela systemet till stor del på samma begränsade kompetenspool, vilket gör att kompetensförsörjningsinsatser i en del även påverkar andra delar av hälso- och sjukvården. Insatser behöver genomföras med detta systemperspektiv i åtanke, det vill säga att det finns ett stort antal beroenden och faktorer som är av betydelse för hur hälso- och sjukvården ska kunna möta behov. Omfattningen och typen av stöd från myndigheten behöver också anpassas utifrån olika regioners förutsättningar. Regionerna har därutöver uttryckt att ett långsiktigt angreppssätt i arbetet mot en ökad tillgänglighet är nödvändigt för att kunna åstadkomma förändring.

Myndigheten kommer att samordna sitt arbete inom tillgänglighet utifrån regionernas utmaningar och förutsättningar för att värna nedlagd tid och kunna utgöra ett koordinerat stöd. Regionerna har också beskrivit värdet i att lära av varandra och ta del av fungerande lösningar i andra regioner med liknande utmaningar. Socialstyrelsen kommer fortsätta att vara en tydligt samordnade aktör och stöd i detta arbete.

I uppföljning inom tidigare uppdrag om tillgänglighet (listas i avsnittet *Socialstyrelsens tidigare och pågående arbeten*) återkommer systemfaktorer av betydelse för tillgängligheten och kapaciteten i hälso- och sjukvården, som kommer vara utgångspunkter i fortsatt arbete. Det rör sig exempelvis om:

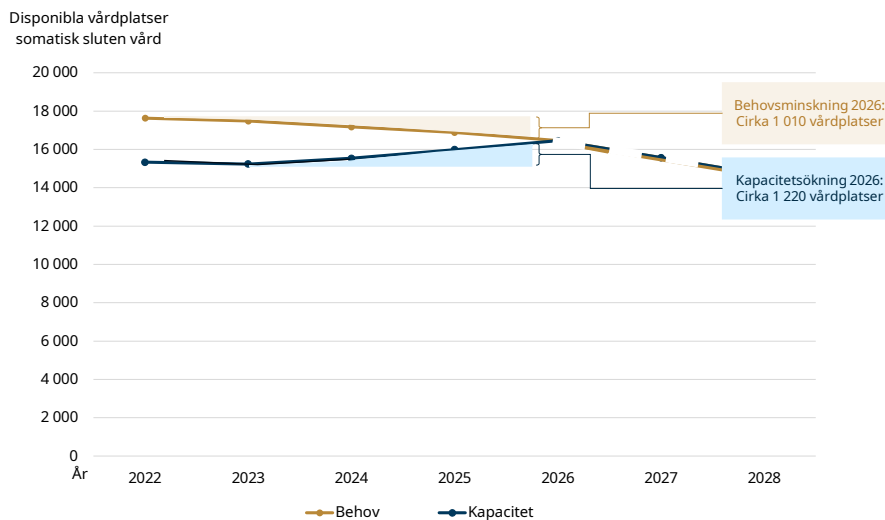
- Arbeta med horisontella prioriteringar.
- Planering och styrning utifrån det behov som föreligger och inte den kapacitet som finns.
- Snabbt omhändertagande av utskrivningsklara patienter från slutenvården.
- Utmönstring av insatser som inte bör göras.
- Införande av insatser för att kunna undvika slutenvård där det är möjligt.
- Utveckling av vårdformer utanför sjukhus
- Effektivisering av remisshantering.
- Tillskapande av möjligheter att arbeta datadrivet.
- Rekrytering och bibehållande av personal.
- Samverkan mellan kommuner och regionen.

En balanserad vårdplatssituation – en central del av uppdragets mål

Disponibla vårdplatser är en komponent inom den tillgängliga vårdkapacitet som behövs för att möta invånarnas vårdbehov. Behovet av disponibla vårdplatser förändras och påverkas av resten av systemet för vård och omsorg, såsom tillgängligheten i primärvården, tillgång till kommunala insatser och den öppna specialiserade vårdens arbetssätt.

I Socialstyrelsen arbete med *Plats för vård* har potentialskattningar genomförts för att beräkna när en möjlig balans kan nås för att vårdplatser ska möta behov. Socialstyrelsen har bedömt att det kan vara möjligt att uppnå en balanserad vårdplatssituation till 2026, genom att öka antalet disponibla vårdplatser med cirka 1 220 och minska behovet med cirka 1 010 disponibla vårdplatser. En minskning av vårdplatsbristen kräver därmed initialt skyndsamma ökning av antalet disponibla vårdplatser, kompletterat med en tilltagande minskning av behovet av slutenvård. Figur 1 nedan visar hur antalet disponibla vårdplatser behöver öka med 1 220 de närmaste tre åren, givet att behovet parallellt minskar med 1 010 disponibla vårdplatser. Om behovet inte minskar behöver vårdplatsantalet öka ytterligare.

Figur 1: Potentiell utveckling av antalet disponibla vårdplatser i somatisk sluten vård (exkl. IVA) över tid och vilken kapacitetsökning respektive behovsminskning som krävs



Källa: Plats för vård, Socialstyrelsen. 2024

Data är av betydelse för alla de i uppdraget ingående delarna. Många tidigare regeringsuppdrag har velat följa närliggande och i viss mån överlappande data vilket lett till otydlighet och dubbelarbete hos huvudmännen. Datakvaliteten har också brister och inrapporteringen är inte fullständig. Detta kommer vara ett viktigt fokus i uppdraget och kommer att genomsyra aktiviteterna beskrivna i avsnittet *Data och uppföljning av tillgänglighet och vårdkapacitet*.

Socialstyrelsens insatser

När det gäller arbetet framåt kommer Socialstyrelsen organisera uppdraget i fyra delområden, som fortsättningsvis benämns strömmar, som myndigheten bedömer ändamålsenliga för att uppfylla uppdraget och som bygger på tidigare och pågående arbeten på myndigheten.

Med hjälp av dessa strömmar kommer arbetet att kunna ske effektivt och omfatta alla uppdragets delar.

De fyra strömmarna är:

- Dialoger med huvudmännen
- Stöd för effektiva arbetssätt
- Effektiv produktions- och kapacitetsstyrning
- Data och uppföljning



**Dialoger med
huvudmännen**



**Stöd för effektiva
arbetsätt**



**Effektiv produktions-
och kapacitetsstyrning**



Data och uppföljning

På följande sätt hanterar Socialstyrelsen i dessa fyra strömmar de områden som myndigheten enligt uppdraget ska arbeta med (se avsnittet *Uppdragets omfattning och innehåll*):

- Myndigheten kommer i strömmen *Effektiv produktions- och kapacitetsstyrning* att stödja regionerna i deras produktions- och kapacitetsstyrning, bland annat för att uppnå Socialstyrelsens nationella riktvärden avseende antalet disponibla vårdplatser samt belägningsgrad. I denna ström ingår också att i dialog med regionerna definiera nationella och gemensamma målnivåer för belägningsgrad och vårdkapacitet.
- Inom var och en av dessa fyra strömmar ingår att stödja och stärka samverkan mellan regioner. Detta i syfte att främja en interregional dialog, öka förutsättningarna att uppnå Socialstyrelsens nationella riktvärden avseende antalet vårdplatser och belägningsgrad på nationell nivå, samt i syfte att sammantaget öka tillgängligheten. I dialog med regionerna definieras också nationella och gemensamma målnivåer för belägningsgrad och vårdkapacitet.
- Myndigheten kommer i strömmen *Data och uppföljning* att löpande följa den nationella utvecklingen av vårdkapacitet, bland annat i fråga om tillgänglighet, väntetider, antalet disponibla vårdplatser och belägningsgrad. I detta ingår även att ta fram metoder och gemensamma definitioner för mätning av bl.a. belägningsgrad och tillgänglig kapacitet.
- Dessutom kommer myndigheten inom samma ström att kartlägga förutsättningar ur ett dataperspektiv för att följa behovet av personalresurser såväl inom som mellan regioner.
- Socialstyrelsen kommer att fortsätta sitt påbörjade arbete med en nära och tät dialog mellan Socialstyrelsen och huvudmännen och utveckla formerna för detta. Det kommer särskilt ske inom strömmen *Dialoger med huvudmännen*, i samverkan med övriga strömmar.

För att uppnå ökad tillgänglighet, ökad produktivitet och effektivitet i hälso- och sjukvårdssystemet bedömer myndigheten att förändrade och effektiva arbetsätt är en central del för att lyckas. Socialstyrelsen har därför inrättat strömmen *Stöd för effektiva arbetsätt* för att fortsätta stödja regionerna i detta arbete och även stödja samverkan mellan regioner på området. Myndigheten bedömer att detta område har en nyckelroll för en ökad tillgänglighet i hälso- och sjukvården.

Inom ramen för uppdraget kommer Socialstyrelsen i sin nationellt stödjande roll även skapa en effektiv och gemensam extern kommunikation i syfte att förstärka och tydliggöra Socialstyrelsens budskap och kunskapsstöd i frågor om tillgänglighet och vårdkapacitet.

Myndigheten kommer också att, utöver med regioner och kommuner, även föra dialog med IVO, Myndigheten för vård- och omsorgsanalys, EHM, Nationella vårdkompetensrådet, SKR, berörda professionsföreningar och patientorganisationer, samt med partnerskapet för kunskapsstyrning inom hälso- och sjukvård.

Fortsatt analysera behoven av stöd

Socialstyrelsens stödjande arbete behöver fortsätta utvecklas i nära samverkan med målgrupperna och huvudmännen. Myndighetens arbete kommer att baseras på en löpande behovsanalys, med lärande och uppföljning som centrala delar av arbetet.

Socialstyrelsens stöd omfattar generella principer (vad) för att inte begränsa kreativitet och utförande av specifika och lokala anpassningar (hur). Däremot stödjer Socialstyrelsen målgrupperna med förutsättningar för egen anpassning.

De planerade insatserna/leveranserna som beskrivs i kommande avsnitt möter en komplex verksamhet i hälso- och sjukvården som idag också utmanas av en hög belastning. Socialstyrelsens stöd behöver därför vara utformade och anpassade med detta som utgångspunkt.

Nedan beskriver Socialstyrelsen de olika strömmarna och vilka insatser som kommer att genomföras på kortare respektive längre sikt.

Dialoger med huvudmännen

Dialoger med huvudmännen är en central del i uppdragets olika strömmar och kan komma att ske på olika sätt och med olika syften. Ett mål för den ström som etablerats för just dialog är att stödja regionernas strategiska arbete för att öka tillgängligheten. Myndigheten kommer att fortsätta föra en nära och tät dialog med målgrupperna för att kunna utforma och utgöra ett stöd.

Myndigheten bedömer även att det är värdefullt att fortsätta det påbörjade arbetet med att föra strategiska dialoger med regionerna och därmed bidra med stöd till helheten på tillgänglighetsområdet.

Det är angeläget att strävan efter en jämlik vård är en ledstjärna i arbetet. Det kan innebära att de regioner som har störst behov av stöd från Socialstyrelsen kommer att prioriteras i första hand för strategisk dialog. Det finns bland regionerna också olika uppfattningar om vad ändamålsenliga

strategiska dialoger innebär och dialoger kan därför behöva ske på olika sätt och med olika frekvens för olika regioner.

Mycket arbete pågår i regionerna i dag för att skapa en bättre balans mellan behov och kapacitet i hälso- och sjukvården. Socialstyrelsen avser att i de strategiska dialogerna också bidra till lärande mellan regioner och ge stöd till samverkan mellan regioner.

Insatser på kortare sikt (2025–2026)

- Socialstyrelsen har inlett ett arbete för att utvärdera upplägget av 2024 års strategiska dialoger avseende format, genomförande och värde samt påbörjat en summerande sammanställning av de viktigaste och mest återkommande medskicken från dialogerna 2024. Detta används sedan som underlag för utformning av kommande arbete. En central uppgift framåt blir också att utforma ett samlat och systematiskt sätt att sprida och nyttiggöra erfarenheter samt dela exempel på arbetssätt.
- Dessutom kommer en samlad bedömning och uppföljning att göras av de dialogformer som använts i uppdragen om produktions- och kapacitetstyrning respektive utformningen av *Plats för vård*, liksom myndighetens sätt att sprida information om exempel på arbetssätt.
- Utifrån ovan beskrivning och regionernas behov kommer formatet för dialoger och samverkan totalt sett att utvecklas, med avseende på frekvens, innehåll, medverkande, expertkompetens m.m. Utvecklingen kommer att ske i samråd med huvudmännen.

Insatser på längre sikt (2027–)

- Socialstyrelsen arbetar med ständiga förbättringar och anpassar dialogerna – såväl strategiska som andra dialoger – efter regionernas utmaningar och förutsättningar. En centralt fokus kommer vara att öka möjligheterna att sprida kunskap om och nyttiggöra nya arbetssätt.
- Utöver regionerna kommer myndigheten även att undersöka möjligheterna till strategisk dialog med kommunerna, där det finns behov.

Stöd för effektiva arbetssätt

Baserat på erfarenheter från myndighetens tidigare uppdrag om tillgänglighet och kapacitet ser Socialstyrelsen att det finns olika arbetssätt som behöver utvecklas i regionerna och att det finns erfarenheter mellan regioner att dela. Myndigheten bedömer att stöd till effektiva arbetssätt i nära samverkan med huvudmännen på ett konkret sätt kommer att bidra till en ökad tillgänglighet samt ökad produktivitet och effektivitet i hälso- och sjukvårdssystemet. Det kan vara värdefullt att sprida arbetssätt som påvisat resultat, som exempelvis medfört att vårdgarantin uppnåtts i en särskild del, eller en mer ändamålsenlig användning av kompetens. Myndigheten avser

att systematiskt arbeta med stöd för effektiva arbetssätt, både utifrån det arbete som myndigheten redan påbörjat och utifrån, exempelvis, de centrala systemfaktorer som beskrivits i avsnittet *Utgångspunkter och gemensamma lärdomar*.

Ett mål för strömmen är att stödja och stärka samverkan och lärande mellan regionerna och kommunerna för att på så sätt öka den sammantagna tillgängligheten. Insatserna nedan utgår från vad som hittills framkommit i dialoger och samtal med referensgrupper.

	Insatser/leveranser på kortare sikt	Insatser/leveranser på längre sikt
Kartläggning av och stöd för effektiva arbetssätt för ökad tillgänglighet	<ul style="list-style-type: none"> Kartlägga hur huvudmän och verksamheter arbetar med införande av effektiva arbetssätt, samt vilket stöd som kan underlätta implementering. Detta inkluderar i första hand insatser som föreslås i <i>Plats för vård</i>, arbetssätt vid utmönstring av icke värdeskapande vårdåtgärder³ samt arbete kopplat till effektiv och innovativ personalförsörjning. 	<ul style="list-style-type: none"> Sprida exempel på effektiva arbetssätt som identifierats via kartläggningar, de strategiska dialogerna, eller under regionsbesöken som genomförs hösten 2024 och våren 2025. Exempelen ska redogöra för hur man kan gå till väga vid genomförande och uppföljning, samt för lärdomar från uppföljning av arbetssättens resultat.
Stödjande arbete för vårdkapacitet i balans utifrån <i>Plats för vård</i>	<ul style="list-style-type: none"> Fortsatt sprida <i>Plats för vård</i> i regioner och kommuner. Sprida och stödja regionernas användning av stödmaterial för nedbrytning av riktvärden. Erbjuda alla regioner möjlighet till regionbesök, i syfte att föra dialog kring regionens utfall för målsatta mått i <i>Plats för vård</i>, gapet mellan riktvärdet och nuläget, samt regionens behov av stöd för att kunna arbeta systematiskt med gemenomförande av insatser. 	<ul style="list-style-type: none"> Följa upp insatser i <i>Plats för vård</i> som genomförts, utvärderats och implementerats i regioner och kommuner, och som då visat sig medföra balans mellan kapacitet och behov, och på så sätt stärkt vårdens tillgänglighet.
Uppföljning av <i>Plats för vård</i>	<ul style="list-style-type: none"> Följa upp målsatta mått i <i>Plats för vård</i>. 	<ul style="list-style-type: none"> Följa upp insatser på statlig nivå som föreslås i <i>Plats för vård</i>.
Socialstyrelsen som stöd	<ul style="list-style-type: none"> Genomföra, följa upp och utvärdera den pilot som nu planeras tillsammans med 	<ul style="list-style-type: none"> Med utgångspunkt i genomförd kartläggning, utforma verksamhetsnära

³ Planeras i samråd med uppdraget att ge verksamhetsnära stöd till regionerna i arbete med att utmönstra vårdåtgärder som inte är värdeskapande för patienter (S2024/01266).

	<p>en region i syfte att stödja regionens arbete för att nå en balanserad vårdplatssituation (med utgångspunkt i <i>Plats för vård</i> och systematisk produktions- och kapacitetsstyrning).</p>	<p>stöd (material och process) som tillgodoser huvudmännens stödbehov vid införande av och arbete utifrån arbetssätt som kan främja en hållbar personalförsörjning samt öka tillgängligheten i hälso- och sjukvården.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Interaktivt stödja regionerna i syfte att åstadkomma positiva systemeffekter av insatser från <i>Plats för vård</i> och införande av effektiva arbetssätt. Stödet ska fortsatt identifiera och vara lyhört för regioners och verksamheters varierade förutsättningar och behov. • I dialog med huvudmännen utvärdera Socialstyrelsens stöd för ökad tillgänglighet och tillsammans med huvudmännen kontinuerligt utveckla Socialstyrelsens stödjande roll och framtagna material.
--	--	--

Effektiv produktions- och kapacitetsstyrning

Socialstyrelsen stödjer regionerna i deras produktions- och kapacitetsstyrning bland annat för att uppnå det nationella riktvärdet avseende antalet disponibla vårdplatser samt beläggningsgrad. Ett mål i strömmen är att stödja utvecklingen av en effektiv produktions- och kapacitetsstyrning i regionerna genom nära samarbete och ett helhetsperspektiv. Utöver generella och specifika metodstöd kommer regionerna att erbjudas konkret stöd i att använda riktvärdena genom verktyg för att bryta ner detta till enskilda verksamheter. I dialog med regionerna kommer Socialstyrelsen också att definiera nationella och gemensamma målnivåer för beläggningsgrad och vårdkapacitet.

Socialstyrelsen har, i sitt arbete med att stödja regionernas produktions- och kapacitetsstyrning identifierat att regionernas arbete med planering, styrning och uppföljning av hälso- och sjukvårdens utförande har utvecklingsbehov. Några centrala delar är förmågan att integrera ett sammanhängande helhetsperspektiv för produktions- och kapacitetsstyrning samt att effektivt samordna den strategiska, taktiska och operativa nivån. Det pågår flera initiativ men arbetet är idag, även i stora resursstarka regioner, ofta implementerat endast i ett par verksamhetsområden och för aggregerad produktionsplanering på strategisk och taktisk nivå. Det saknas oftast en fungerande koppling mellan produktionsplan och utförande av vård i

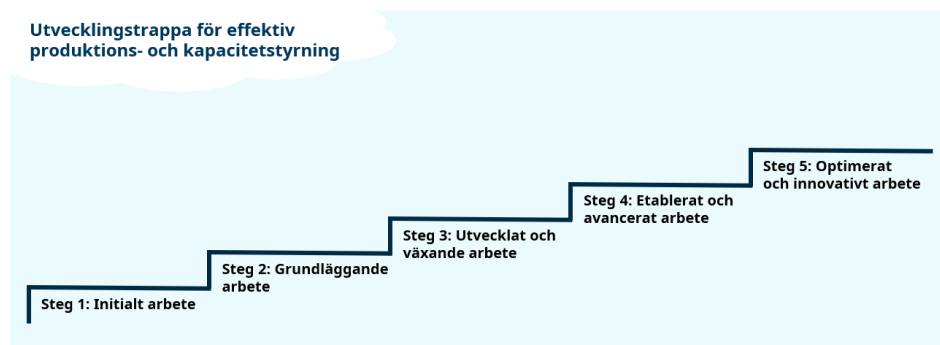
enlighet med plan (behovsbaserat schema), samplanering mellan verksamheter samt uppföljning. Dessutom saknas integration av IT-system för produktion, ekonomi/personal och vårdutförande för tillräcklig styrningsfunktionalitet.

Socialstyrelsen bedömer att målet att systematiskt och effektivt arbeta med produktions- och kapacitetsstyrning i syfte att öka vårdkapacitet och tillgänglighet inbegriper ett omfattande utvecklingsarbete i regionerna. Detta kan kräva ytterligare satsningar så som kompetensförstärkning inom produktion och logistik, utveckling av vårdens informationsmiljö och förstärkning av styrning mot behov. Kultur och ledarskap i organisationerna har avgörande inverkan på framgången i utvecklingsarbete, liksom engagemang från beslutsfattare på strategisk nivå.

Socialstyrelsen kommer att leverera stöd för att regionerna ska kunna uppnå en effektivare och mer systematisk styrning av vårdproduktionen utifrån balansering av vårdbehov och produktionsbehov. Stödet kommer bl.a. att avse kvantifiering av vårdbehov samt produktionsbehov, egen kapacitet samt processer för balansering och uppföljning och hur detta kan användas på olika nivåer inom hälso- och sjukvården för att planera och styra verksamheten.

Socialstyrelsen ska i denna ström även bidra till implementering av verktyg och processer för effektiv produktions- och kapacitetsstyrning. Insatser för implementering är behovsanpassade och i syfte att stärka regionens egenutveckling. Insatserna utgår huvudsakligen från Socialstyrelsens publicerade stöd. Regionernas utveckling inom produktions- och kapacitetsstyrning följs upp genom Socialstyrelsens stöd för självskattning i form av en ”utvecklingstrappa”, se figur 2.

Figur 2. Utvecklingstrappa för effektiv produktions- och kapacitetsstyrning



Källa: Utvecklingstrappan – fem utvecklingssteg mot effektiv produktions- och kapacitetsstyrning, Socialstyrelsen 2024

Socialstyrelsens riktvärde för beläggningsgrad används som utgångspunkt för att definiera mål för beläggningsgrad. I dialog med huvudmän använder Socialstyrelsen visualiseringar för att belysa hur beläggningsgraden påverkar kapacitetsbehovet och kan därmed underlätta målsättning.

Socialstyrelsen uppdaterar årligen riktvärdet för disponibla vårdplatser utifrån samma beräkningsmodell som tidigare år. Insatser görs för att minska regionernas administrativa börda kopplade till beräkningen.

Socialstyrelsen tar fram stöd för regioner att bryta ner riktvärde till sjukhus- och verksamhetsnivå. Detta används av regioner och enskilda verksamheter för att identifiera brister på enhetsnivå och i syfte att underlätta planering och resursfördelning.

	Insatser/leveranser på kortare sikt	Insatser/leveranser på längre sikt
Metodstöd - utveckling av nya stöd	<ul style="list-style-type: none"> Publicerat stöd för produktions- och kapacitetsstyrning på operativ nivå. 	<ul style="list-style-type: none"> Samlat stöd med fler tillämpningar såsom webbutbildning. Stöd för att målsätta beläggningsgrad, nedbrutet till sjukhusnivå och avdelningsnivå.
Metodstöd - uppdatera befintliga stöd	<ul style="list-style-type: none"> Uppdatering av befintliga stöd utifrån lärdomar. 	<ul style="list-style-type: none"> Samlat stödet med delar tydligt kopplade till en helhet.
Riktvärde för vårdplatser	<ul style="list-style-type: none"> Uppdatering av riktvärde för antalet disponibla vårdplatser baserat på 2024 års data. 	<ul style="list-style-type: none"> Visualisering på Socialstyrelsens webb av gap mellan behov och kapacitet gällande vårdplatser med jämförelser över åren.
Metodstöd - implementering	<ul style="list-style-type: none"> Implementering av stöd genom nätverksträffar och regionsbesök för produktions- och kapacitetsstyrning. 	<ul style="list-style-type: none"> Implementeringsstöd för egen utveckling och anpassning av Socialstyrelsens stöd för produktions- och kapacitetsstyrning.
Metodstöd - implementering	<ul style="list-style-type: none"> Framtagande och implementering av stöd för nedbrytning av riktvärde för antalet disponibla vårdplatser på avdelnings- och enhetsnivå. 	<ul style="list-style-type: none"> Stöd för att identifiera insatser för att öka antal vårdplatser eller minska behov av vårdplatser i slutenvård.

Data och uppföljning av tillgänglighet och vårdkapacitet

Socialstyrelsen bedriver sedan tidigare en omfattande och löpande uppföljning av hälso- och sjukvården ur olika perspektiv utifrån sitt instruktionsstyrda arbete med register och statistik. Flera av statistikområdena har direkt koppling till hälso- och sjukvårdens tillgänglighet och kapacitet, exempelvis besök på landets akutmottagningar

och uppföljningen av antalet yrkesverksamma inom de olika legitimationsyrkena.

Utöver Socialstyrelsens generella uppdrag har även flera regeringsuppdrag under de senaste åren fördjupat uppföljningen med fokus på väntetider och vårdköer samt vårdplatsdata, vilket beskrivits närmare i avsnittet *Socialstyrelsens tidigare och pågående arbete*. I genomförandet av det aktuella uppdraget kommer myndigheten att kunna fortsätta och accelerera arbetet med den statliga uppföljningen av tillgänglighet.

Målet är att uppföljningen av hälso- och sjukvårdens tillgänglighet och kapacitet är tillräckligt robust och heltäckande. Exempelvis ska beslutsfattare på nationell nivå erbjudas en bredare bild av vårdens tillgänglighet. Uppföljningen ska också kunna användas för att bistå huvudmännen i deras arbete. Inom målet ryms aktiviteter för att såväl förbättra kvaliteten i redan pågående uppföljning och hur den kan användas för att skapa värde för huvudmännen, som att bredda uppföljningen för att skapa en mer heltäckande bild.

Arbetet inom delströmmen Data och uppföljning kan schematiskt delas upp i tre delar:

1. **Förvaltning av pågående löpande uppföljning inom tillgänglighet och kapacitet** som innefattar Socialstyrelsens interna processer för den pågående uppföljningen,
2. **Vidareutvecklad uppföljning inom tillgänglighet och kapacitet** som innefattar utvecklingsdelarna av Socialstyrelsens uppföljning, samt
3. **Stöd i huvudmännens arbete med att utveckla datadriven uppföljning av tillgänglighet och kapacitet** som innefattar utåtriktat arbete mot huvudmännen för att utbilda och stötta i deras arbete med att utveckla datadriven uppföljning.

En viktig utgångspunkt för arbetet är att en utökad uppföljning i möjligaste mån inte ska leda till dubbelarbete för huvudmännen, utan snarare sträva efter att på sikt innebära en minskad administration. Vidare behöver den nationella uppföljningen vara till gagn för huvudmännen och hälso- och sjukvårdens enskilda verksamheter, så att denna bidrar till en positiv utveckling av tillgängligheten i hälso- och sjukvårdssystemet i stort. Socialstyrelsen kommer att beakta detta i arbetet med den nationella uppföljningen framåt.

Övergripande aktiviteter inom respektive del listas nedan:

	Insatser/leveranser på kortare sikt	Insatser/leveranser på längre sikt
1. Förvaltning av pågående löpande uppföljning inom tillgänglighet och kapacitet	<ul style="list-style-type: none"> • Att fortsätta den löpande uppföljningen av vårdens tillgänglighet och kapacitet, exempelvis avseende väntetider, disponibla vårdplatser och beläggningsgrad med befintliga datakällor genom inhämtning, bearbetning och analys av data. • Att tillgängliggöra och visualisera uppföljningens resultat anpassat utifrån olika målgruppers behov. 	<ul style="list-style-type: none"> • Att utveckla processer för att effektivisera inhämtning och bearbetning av data. • Att inkludera ytterligare datamängder i pågående uppföljning för att få en bredare förståelse för vårdens kapacitet och tillgänglighet.
2. Vidareutvecklad uppföljning inom tillgänglighet och kapacitet	<ul style="list-style-type: none"> • Att göra en pedagogisk nulägesanalys av pågående uppföljning av vårdens tillgänglighet och kapacitet samt en gapanalys för att identifiera uppföljningsområden som är relevanta att inkludera framåt för att få en mer heltäckande uppföljning nationellt. • Att fortsätta det definitionsarbete som påbörjats för mått kopplade till disponibla vårdplatser och väntetider. • Att genomföra informatiskt arbete som skapar förutsättningar för att kunna mäta kapacitet. • Att arbeta med kvalitetshöjande insatser för standardiserad inrapportering av data kopplat till tillgänglighet och kapacitet. 	<ul style="list-style-type: none"> • Att leda ytterligare definitionsarbete, tillsammans med regionerna, för att identifiera andra centrala mått kopplade till tillgänglighet och kapacitet. • Att vidareutveckla arbetet med att tillgängliggöra och visualisera resultatet av uppföljningen av vårdens tillgänglighet och kapacitet. • Att kartlägga förutsättningar ur ett dataperspektiv för att följa behovet av personalresurser såväl inom som mellan regioner.
3. Stöd i huvudmännens arbete med att utveckla datadriven uppföljning av tillgänglighet och kapacitet	<ul style="list-style-type: none"> • Att bedriva ett utåtriktat arbete i form av dialog och samverkan för att sprida och implementera definitioner och standardisering inom tillgänglighet och kapacitet. • Att sprida kunskap om utvecklingen av tillgänglighet och kapacitet utifrån den löpande uppföljningen. 	<ul style="list-style-type: none"> • Att stödja regionerna i deras arbete med att skapa en datadriven organisation och uppföljning.

Socialstyrelsen kommer inom ramen för uppdraget att anlägga ett helhetsperspektiv på uppföljningen av hälso- och sjukvårdens tillgänglighet och kapacitet: från det att mätetal identifieras till det att data samlas in, sammanställs, bearbetas och tillgängliggörs, se vidare figur 3.

Figur 3. Helhetsperspektiv på uppföljningen av hälso- och sjukvårdens tillgänglighet och kapacitet



Då Socialstyrelsen inte äger hela kedjan från inrapportering av data till visualisering av uppföljningens resultat kommer yttre faktorer i hög utsträckning att påverka arbetet. Exempelvis har Socialstyrelsen idag inte förvaltningsansvaret för regionernas inrapportering av väntetids- och vårdplatsdata. Alltså kommer arbetets form och innehåll behöva anpassas utifrån Socialstyrelsens mandat, där önskade förändringar i inrapporterade vårdplatsdata kommer att behöva läggas fram som förslag till SKR.

Riktade statsbidrag

De riktade statsbidragen på området ska, när det är möjligt, också användas för att stödja målgruppen. Socialstyrelsen kommer att samordna arbetet så att det blir tydligt för regionerna på vilket sätt statsbidragen kan användas för att bidra till ökad tillgänglighet. Detta ska åstadkommas exempelvis genom att ha en dialog om statsbidragssatsningarna kopplat till planen och dess olika områden.

Skapa en effektiv och gemensam extern kommunikation

Socialstyrelsen kommer att utarbeta en effektiv och gemensam extern kommunikation om myndighetens arbete med tillgänglighet och kapacitet. Kommunikationen ska tydliggöra Socialstyrelsens roll i utvecklingsarbetet och visa hur myndigheten kan stödja regionerna/huvudmännen. Det handlar om att, som beskrivits ovan, gemensamt bygga former för dialog och samverkan med huvudmännen så att det blir effektivt och samordnat inom uppdraget. Detta för att kunna utgöra ett samlat stöd och använda resurserna effektivt.

Det handlar även om att samla och presentera myndighetens stöd och uppföljning på webbplatsen och att informera om nya stöd via myndighetens kommunikationskanaler.

Revidering av plan och insatser

En kontinuerlig analys och lärande för både myndigheten och huvudmännen är en del i att Socialstyrelsen ska kunna utgöra ett stöd. Planen och insatserna kommer att följas upp och inriktning och insatser kommer att justeras under uppdragstiden, utifrån lärdomar i arbetet. Resultaten från uppföljningen i delströmmen *Data och uppföljning* kommer att påvisa hur tillgängligheten och kapaciteten utvecklas.

En viktig del i uppföljningen blir fortsatt också att kontinuerligt inhämta synpunkter och önskemål från huvudmännen och utvärdera de stödjande insatserna, på motsvarande sätt som redan påbörjats för flera områden.

Förväntade effekter

Socialstyrelsen bedömer att myndighetens stödjande arbete enligt planen kommer att göra skillnad för regionernas utvecklingsarbete inom tillgänglighet. Den stödjande rollen innebär att Socialstyrelsen på olika sätt bidrar till hjälp för självhjälp. Exempelvis sker det genom att nära målgrupperna bistå med stöd till strategiskt arbete och förändrade arbetssätt. Myndigheten avser också skapa forum för att regionerna ska kunna dela erfarenheter och information med varandra och därmed bidra till inspiration, systematik och förändring. Detta bedöms samlat leda till en bättre tillgänglighet i hälso- och sjukvården.

En viktig del av myndighetens arbete är att skapa en nationell lägesbild där både statliga aktörer och regionerna kan följa utvecklingen inom tillgänglighet och kapacitet. Utifrån denna lägesbild kan effekten av pågående initiativ mätas. Lägesbilden skapar också möjligheten att ytterligare justera myndighetens arbete framåt för att nå en ännu bättre tillgänglighet till hälso- och sjukvården och en bättre situation för patienter med behov av vård.

Referenser

1. Uppdrag att strategiskt, långsiktigt och kontinuerligt följa upp och föra dialog om hälso- och sjukvårdens tillgänglighet (S2022/01664). 2022, Socialdepartementet.
2. Uppdraget att stödja och stärka regionernas produktions- och kapacitetsplanering samt lämna förslag på målvärden för antalet vårdplatser (S2022/01373). 2022, Socialdepartementet.
3. Nationella planeringsstödet 2024: Tillgång och efterfrågan på legitimerad personal i hälso- och sjukvården och tandvården. 2024, Socialstyrelsen.
4. Riktvärden för beläggningsgrad och vårdplatser. Delredovisning av uppdraget att stödja och stärka regionernas produktions- och kapacitetsplanering. 2023, Socialstyrelsen.
5. Plats för vård – Förslag till en nationell plan för att minska bristen på vårdplatser i hälso- och sjukvården. 2024, Socialstyrelsen.
6. Öppna jämförelser 2018 – En god vård. Övergripande uppföljning utifrån sex frågor om hälso- och sjukvårdens resultat. 2018, Socialstyrelsen.
7. Tillgänglighet i hälso- och sjukvården 2018. 2018, Socialstyrelsen.



Socialstyrelsens plan för arbetet med tillgänglighet och vårdkapacitet
(artikelnr 2024-11-9312)
kan laddas ner från socialstyrelsen.se/publikationer.